

АНТРОПОГЕННІ ГРУНТОРУЙНІВНІ ПРОЦЕСИ, ЇХ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Проблема збереження ґрунтового покриву є однією з найважливіших в сучасному землеробстві. Антропогенний вплив на ґрунт має прямий і непрямий характер і, як правило, призводить до порушень ґрунтів, тобто зміни складу і властивостей ґрунту, як динамічної системи, яка проявляється в порушенні рівносильних кристалічних процесів. Негативні зміни ґрунту можуть бути викликані як природними процесами – пожарами, сезонними кліматичними явищами, стихійними лихами, так і людською діяльністю.

Розрізняють основні типи ґрунторуйнівних процесів:

1) повне знищення ґрунту – видалення ґрунтового шару, вихід на поверхню ґрунтоутворюючих порід.

2) Перекриття ґрунтового профілю різними матеріалами – відходами, дорогами, різного роду будівництва, затопленням.

3) Ерозія ґрунту – процеси руйнування ґрунтового профілю. Розрізняють водну та вітрову ерозії. Водна ерозія поширюється під впливом поверхневого стоку, дощових і талих вод. Вітрова ерозія (дефляція) – являє собою видування дрібнозему із поверхні ґрунтових горизонтів, особливо в засушливі період при сильних вітрах. Відсутність рослинності приводить до посилення негативних наслідків дефляцій.

4) Механічні порушення – ущільнення, перезволоження (підтоплення), висушування, утворення щільних кірок. Механічні порушення виникають внаслідок погіршення фізичних (водно – теплових, повітряних) хімічних властивостей, засміченості ґрунтів.

5) Забруднення ґрунтів – накопичення і розповсюдження в них речовин не пов'язаних з ґрунтоутворенням. Такі речовини можуть відноситись до природних компонентів (солі, нафта і нафтопродукти, деякі мінеральні добрива) та забруднювачі – токсиканти (важкі метали,

хлорорганічні пестициди, радіонукліди і т.д.) В результаті забруднення ґрунтів знижується їхня родючість.

По характеру впливу на об'єкти навколишнього середовища виділяють наступні групи порушень ґрунтів.

- *Сільськогосподарські.* Виражаються через розорювання полів, розміщенні орних земель поблизу водоймищ, випас худоби, застосуванні хімікатів та пестицидів, меліоративні роботи. Проявляються ці негативні явища у ерозії ґрунту, хімічному забрудненні, заростанні водоймищ та змиву поживних речовин у водойми, ущільненні ґрунту і витоптуванні рослинності. Крім цього відбувається хімічне забруднення ґрунту, загибель ґрунтових організмів та різні порушення в функціонуванні екосистем
- *Лісогосподарські порушення.* Виражаються впливом на ґрунт техніки при лісомеліоративних та лісозаготівельних роботах. Проявляються активною ерозією, зменшенням родючості на лісозніщених територіях.
- *Промислові породи.* Вплив на ґрунт викидів газоподібних, рідких і твердих речовин, складування відходів, а також внаслідок видобутку корисних копалин.
- *Будівельні порушення.* Вплив на ґрунт будівельної техніки і збудованих споруд.
- *Транспортні порушення.* Вплив на ґрунт наземного транспорту: забруднення речовинами із вихлопних газів (оксиди азоту, сажі, вуглеводи, важкі метали) механічний вплив (ущільнення).
- *Рекреаційні порушення.* Пов'язані з невиконанням «екологічних правил» поведінки людства і природного середовища (витоптування, пожари, забруднення).

Людство, в процесі своєї життєдіяльності, може викликати значні, а інколи, і незворотні зміни ґрунтоутворюючих процесів. Можна виділити наступні антропогенні ґрунторуйнівні процеси:

1. Деградація лісних ґрунтів при лісозаготівлі. Призводить до знищення разом з лісом підліски, трав'янистого шару. Підстилка різко збільшує ерозійну небезпеку земель.
2. Деградація пасовищних земель при інтенсивному нерегулярному випасанні тварин. Призводить до руйнування дернини, розпилення поверхневого шару ґрунту, утворення тваринних доріжок і ям. Різко знижується продуктивність земель, збільшується небезпека прояву дефляції.
3. Деградація ґрунтового покриву при геолого – пошукових роботах, експлуатації місць корисних копалин. Знищення ґрунту, поховання його під відходами, прояв різних ґрунторуйнуючих процесів при відкритих та закритих розкопках – просідання, зсуви, обвали.
4. Деградація ґрунтового покриву при різних будівельних роботах та експлуатації споруд. Знищення ґрунтового покриву при будівництві залізничних та автомобільних доріг, трубопроводів, і ін. споруд. Поховання ґрунту під ярами та виникненні насипів.
5. Деградація ґрунтів в процесі проведення меліоративних робіт. Знищення в процесі корчування пеньків, збору каміння, прокладання каналів гумусного шару ґрунту, будівництво дренажних магістральних каналів і виконання ін. земельних робіт веде до зниження потенційної родючості.
6. Деградація ґрунтів при неправильному використанні добрив і пестицидів. Призводить до загибелі корисної мікрофлори і мезофауни, знижує родючість ґрунту, сприяють забрудненню вод при силовому стоці опадів.
7. Деградація орних земель. Спостерігається як наслідок багаторічного використання ґрунтів без внесення необхідних доз органічних і мінеральних добрив, неправильного обробітку, відсутністю сівозмін, зниження вмісту гумусу в ґрунті веде до падіння потенційної родючості.
8. Забруднення ґрунтів токсичними речовинами:- забруднення ґрунтів твердими, рідкими і газоподібними токсичними речовинами (свинець, ртуть,

кадмій і ін. важкими металами) призводить до небезпечної концентрації їх в сільськогосподарській продукції, отруєння вод при змиві ґрунту.

9. Затоплення родючих ґрунтів при заповненні водосховищ виводить з використання великі площі сільськогосподарських земель. Збільшення рівня ґрунтових вод призводить до затоплення прилеглих земель, що може викликати їх заболочення чи засолення[1].

Отже, проблеми раціонального використання ґрунтів і земель в теперішньому житті є ключовими. Зростаючі масштаби антропогенної діяльності обумовлюють необхідність обліку і прогнозування змін в навколишньому середовищі, оцінки можливостей стійкого розвитку і ґрунт, в значній мірі, визначає ресурсний потенціал біосфери для потреб майбутніх поколінь[2].

Література:

1. *Власенко І.В.* Принципи функціонування екологічнобезпечного землекористування в сільському господарстві / *І.В. Власенко* // Збалансоване природокористування. — 2014. — № 1. — С. 136–140.
2. *Галушкіна Т.П.* Пріоритети еколого-збалансованого природокористування як ідеологічної платформи національної екологічної доктрини України *Т.П. Галушкіна, Л.М. Грабовська* // *Екологіч. вісн.* – 2007. – № 5.– С. 18-20.